

Postanowienie z dnia 26 czerwca 2002 r., III CKN 898/00

Jeżeli zostanie wykazane, że osoba uznana prawomocnym postanowieniem za zmarłą żyła w chwili orzekania przez sąd, a następnie zmarła i akt zgonu został sporządzony, zainteresowany może domagać się uchylenia tego postanowienia tylko w drodze skargi o wznowienie postępowania; przepis art. 542 zdanie drugie k.p.c. nie ma w tej sytuacji zastosowania.

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Teresa Bielska-Sobkowicz

Sędzia SN Marian Kocon

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Stafanii F. i Michaela R. przy uczestnictwie Gminy Miasta K. o uchylenie postanowienia o uznanie za zmarłego, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na rozprawie w dniu 26 czerwca 2002 r. kasacji wnioskodawców od postanowienia Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 15 grudnia 1999 r.

oddalił kasację.

Uzasadnienie

Prawomocnym postanowieniem z dnia 31 maja 1980 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie uznał Leona R., syna Ozjasza i Gitel, urodzonego dnia 16 października 1889 r., za zmarłego, przy czym datę śmierci ustalił na dzień 1 stycznia 1950 r. o godz. 24.00.

Z kolei we wniosku z dnia 18 stycznia 1999 r. Stefania F. i Michael R. domagali się uchylenia powyższego postanowienia, albowiem – jak się okazało – Leon R. żył w czasie, gdy uznawano go za zmarłego, i zmarł dopiero w dniu 16 lutego 1968 r.

Postanowieniem z dnia 11 czerwca 1999 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia oddalił ten wniosek. Zdaniem tego Sądu, w sytuacji, w której wykazano, że osoba uznana za zmarłą rzeczywiście zmarła, tyle że w innej chwili niż oznaczona w postanowieniu o uznaniu za zmarłego, sąd może uchylić to postanowienie tylko wówczas, gdy równocześnie stwierdza zgon. Z kolei, stwierdzenie zgonu jest możliwe tylko w odniesieniu do osoby, której śmierć jest niewątpliwa, lecz nie sporządzono aktu zgonu. Tymczasem akt zgonu Leona R. został sporządzony, a zatem nie można stwierdzić jego zgonu i jednocześnie uchylić postanowienia o uznaniu za zmarłego.

Apelacja wnioskodawców od tego postanowienia została orzeczeniem Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 15 grudnia 1999 r. oddalona, przy czym Sąd drugiej instancji podzielił stanowisko zajęte przez Sąd Rejonowy.

W kasacji wnioskodawców podniesiono podstawę naruszenia przepisów postępowania, a w jej ramach zarzut obrazy art. 542 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 542 zdanie drugie k.p.c. normuje sytuację, w której po uprawomocnieniu się postanowienia o uznaniu za zmarłego wyszło na jaw, że śmierć nastąpiła w innej chwili niż oznaczona w tym postanowieniu. W takim wypadku sąd uchyla postanowienie o uznaniu za zmarłego tylko wówczas, gdy równocześnie stwierdza zgon.

Z treści tego przepisu jasno wynika, że uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego może nastąpić, gdy spełnione są dwie przesłanki; po pierwsze, gdy w chwili wydawania (ściślej – uprawomocnienia się) postanowienia o uznaniu za zmarłego osoba uznana za zmarłą nie żyła, tyle że jej śmierć nastąpiła w innej chwili niż oznaczona w postanowieniu, i po drugie, gdy sąd jednocześnie orzeka o stwierdzeniu zgonu, co jest możliwe tylko w sytuacji, gdy akt zgonu osoby zmarłej nie został sporządzony (art. 535 k.p.c.). W ten sposób orzeczenie o uznaniu za zmarłego, wydawane w sytuacji, w której zgon osoby zaginionej był tylko wysoce prawdopodobny (por. art. 29-32 k.c.), zostaje „zastąpione” orzeczeniem o stwierdzeniu zgonu, gdy okazało się, że śmierć zaginionego jest niewątpliwa. Tym samym ustawodawca nawiązuje do unormowania zawartego w art. 534 k.p.c., z tym że odnosi je do sytuacji, gdy orzeczenie o uznaniu za zmarłego stało się prawomocne, a więc nie istnieje już prawnoprocesowa możliwość przejścia z

postępowania regulowanego przepisami art. 526-533 k.p.c. do postępowania uregulowanego w art. 535-538 k.p.c.

Zważywszy na stanowczą treść art. 542 zdanie drugie k.p.c., trzeba odrzucić tezę, prezentowaną przez skarżących w kasacji, że w okolicznościach sprawy Sąd powinien uchylić postanowienie o uznaniu za zmarłego, chociaż nie ma podstaw do stwierdzenia zgonu (akt zgonu Leona R. został sporządzony bezpośrednio po jego śmierci w dniu 16 lutego 1968 r.). Formułując tę tezę skarżący pominęli fakt, że przy stylizacji omawianego przepisu ustawodawca, dopuszczając możliwość uchylenia przez sąd postanowienia o uznaniu za zmarłego, posłużył się zwrotem „tylko wówczas, gdy [sąd] równocześnie stwierdza zgon”. Okolicznik „tylko wówczas” oznacza jednoznaczne wykluczenie jakichkolwiek innych sytuacji, toteż próba odmiennej interpretacji prowadziła by wprost do wyników wykładni *contra legem*.

Nie można się także zgodzić ze skarżącymi, że w ramach przepisów art. 526-543 k.p.c. występuje luka, która nie pozwala na rozwiązanie sytuacji, jaka zaistniała w rozpoznawanej sprawie. Po pierwsze, zgodnie z art. 4 ustawy z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. Nr 36, poz. 180 ze zm. – dalej „Pr.a.s.c.”), wyłącznym dowodem zdarzeń z dziedziny praw stanu cywilnego są akty stanu cywilnego, a ich niezgodność z prawdą może być udowodniona jedynie w postępowaniu sądowym. Jeżeli więc akt zgonu Leona R. został sporządzony i – co nie budzi wątpliwości – jest zgodny z prawdą, to wcześniejsze postanowienie o uznaniu za zmarłego nie ma w tym zakresie żadnej mocy dowodowej oraz nie spełnia i nie może spełniać w obrocie prawnym jakiejkolwiek funkcji. Należy zresztą pamiętać, że postanowienia sądu o uznaniu za zmarłego lub o stwierdzeniu zgonu, nie są „konkurencją” dla aktów stanu cywilnego, lecz – w określonych sytuacjach – stanowią tylko ich podłoże (por. 535 k.p.c. oraz art. 10 ust. 3 i art. 26 Pr.a.s.c.).

Po drugie, wbrew stanowisku skarżących, prawo procesowe przewiduje środek na rozwiązanie sytuacji, jaka zaistniała w niniejszej sprawie; jest nim skarga o wznowienie postępowania. Powielając prawidłowy sposób rozumowania przyjęty przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 22 października 1968 r., III CZP 78/68 (OSNCP 1969, nr 6, poz. 105), należy uznać, że jeżeli przepisy art. 539-543 k.p.c. nie przewidują trybu, w którym orzeczenie o uznaniu za zmarłego mogłoby być – w określonej sytuacji – uchylone lub zmienione, uzasadnione jest wznowienie postępowania na zasadach określonych w art. 524 k.p.c.

Poczynione uwagi prowadzą do konkluzji, że jeżeli zostanie wykazane, że osoba uznana prawomocnym postanowieniem za zmarłą żyła w chwili orzekania przez sąd, a następnie zmarła i akt jej zgonu został sporządzony, zainteresowany może domagać się uchylenia tego postanowienia tylko w drodze skargi o wznowienie postępowania; przepis art. 542 zdanie drugie k.p.c. nie ma w tej sytuacji zastosowania.

Z tych względów Sąd Najwyższy kasację, jako bezzasadną, oddalił (art. 393¹² k.p.c.).